

**AMATÖR FUTBOLCULARIN EMPATİK EĞİLİM DÜZEYLERİNİN BAZI
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ (Adıyaman İli Örneği)**

***EXAMINING OF THE EMPHATIC TENDENCY LEVELS OF AMATEUR SOCCER
PLAYERS IN TERMS OF SOME VARIABLES (Sample of Adıyaman Province)***

Öğr. Gör. Dr. Hande İNAN

Adıyaman Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği,
Adıyaman, Türkiye hinan@adiyaman.edu.tr

Arş. Gör. Mehmet KARTAL

Adıyaman Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği,
Adıyaman, Türkiye m.kartal@adiyaman.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmada Adıyaman 1. Amatör Küme Futbol Ligi'ndeki futbol takımlarında yer alan futbolcuların empatik eğilim düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 2017–2018 sezonunda Adıyaman 1. Amatör Futbol Ligi'nde yer alan 3 amatör futbol takımından toplam 120 futbolcu oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve futbolcuların empatik beceri düzeylerini belirlemek için Erkuş ve Yakupoğlu (2001) tarafından geliştirilen “Spor Ortamında Empati Ölçeği” uygulanmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde; Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve T-testi istatistiksel yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre Adıyaman 1. Amatör Küme Futbol Ligi'ndeki futbol takımlarında yer alan futbolcuların empatik eğilim düzeyleri ile yaş ve sporcu lisans yılı değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca futbolcuların empatik eğilim düzeyleri ile kardeş sayısı ve eğitim durumları değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Empati, Amatör, Futbolcu

ABSTRACT

In this study, it was aimed to investigate the empathic tendency levels of soccer players in Adıyaman I. Amateur Cluster Soccer League in terms of different variables. The sample group of the study consisted of 120 soccer players from three different amateur soccer teams in Adıyaman I. Amateur Soccer League in 2017-2018 season. As a data collection tool, the “Personal Information Form” developed by the researcher and “Empathy Scale in The Sports Situations” developed by Erkuş and Yakupoğlu (2001) were applied to determine the empathic skill levels of the soccer players. In the statistical analysis of the data; One-way ANOVA and T-test statistical methods were used According to the findings obtained in the study, it was determined that there was no significant difference between age and sports license year variables and the empathic tendency levels of the soccer players in the Adıyaman In addition, it was concluded that there was a significant difference between the empathic tendency levels of the players and the number of siblings and their educational status.

Keywords: Football, Empathy, Amateur, Footballer

1.GİRİŞ

Spor; dünyada her yaş kademesinden ve meslekten katılım ve izleyici bulan sosyal bir olgudur (Öztürk, 1997). Günümüzde sporda kazanılan uluslararası başarılar, toplumun günlük yaşamında ve moral düzeyinde oldukça önemli bir değer taşır hale gelmiştir (Açıkada, 1990). Sporun insanlara verdiği heyecan ve deşarj olma özelliği onu ayrıcalıklı bir konuma getirmektedir. Empati, bir insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak algılaması veya başkalarının duygularını anlamaya çalışması, tavırlarını onların ruhsal durumlarına göre ayarlayabilme becerisidir (Açıkada, 1990) Kışlak bu tanımlara ek olarak “bu anlayışın karşısındaki sözel olarak ya da beden diliyle anlatma sürecidir” diye tanımlamıştır. Empati kurmak

karşımızdaki kişiye hak vermemizi gerektirmez. Önemli olan kendimizi onun yerine koyup, onun düşünce, algılama ve duygu dünyasını keşfetmektir. Empati insanlarla ikili ilişkilerimizde başarıyı belirleyen ve sosyal ilişkilerimizi yönlendiren bir etmendir. Toplumumuzun dokusunu koruyan oldukça önemli ve gerekli bir beceridir (Öztürk, 1997).

Empati; bir insanın kendini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır. Basit gibi gözükse de bu tanımın gerisinde birçok kuramsal öge bulunmaktadır. Empatiyi “nazik bir varoluş şekli” olarak açıklayan Rogers (1983), bunu ancak kendisinden emin bir kimsenin tuhaf ve saçma dünyasına girince kaybolmayacak ve istediği zaman kendi dünyasına rahatça geri dönebilecek kimseler gerçekleştirebilir demektedir. Rogers’ın tanımına göre empati, bir kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine denmektedir (Dökmen, 2006).

Spor ortamında ve özellikle spor karşılaşmaları sırasında, oyuncuların empatik özelliklerinin spor başarısında etkili olacağı akla uygun bir yaklaşımdır. Spor karşılaşmalarında, oyuncunun kendi takım arkadaşlarına, antrenörüne ve rakip oyunculara ilişkin empatik becerisini kullanması; onların nasıl davranacağını tahmin etmesinde, takım ruhunun oluşmasında ve buna bağlı olarak da takım başarısında önemli bir faktör olabilir (Erkuş ve Yakupoğlu, 2001).

Bazı araştırmacılar empatinin bilişsel yönüne vurgu yaparken (Eisenberg., Holmgren, Fabes, 1998). diğerleri duygusal yanın üzerinde durmaktadır. Ancak çoğunluğunun üzerinde durduğu ortak nokta, empatinin çok boyutlu bir yapısının olduğudur (Hoffman,1990).

Rogers (1959) empatiyi, insanların ne duyduğunu ve ne yaptığını onların açısından anlamak, onların özel dünyalarına girmek ve bunu, onların gördüğü gibi kavramak şeklinde tanımlarken (Akt: Ünal, 1972) Kasatura (1998) ise empati yerine “duygudaşlık” terimini kullanmış ve empatiyi; başkalarının duygularını anlayarak, kendimizi onun yerine koyma yeteneği şeklinde tanım yapmıştır. Empati; başkasının gözüyle görebilmek başkasının kulakları ile duyabilmek, başkasının kalbiyle hissedebilmektir (Adler, 1993). Dökmen (2008) empatinin kurulabilmesinin ancak; bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması ve o kişinin duygularını, düşüncelerini doğru olarak anlaşılmasıyla gerçekleşebileceğini belirtmiştir.

Niçin empati diye bir bakacak olursak; ihtiyaçlarımız ve motivelerimiz verdiğimiz hükümleri ve algılarımızı etkiler. Bu yüzden seyirci ümitsizce bile olsa tuttuğu takımın kazanmasını ister ve bu durumda örneğin yardımcı hakemin çizginin “dışına” çıktığını bildirdiği topun “içeride” kaldığını kendince görür. Seyirci bu durumda her şeyi tuttuğu takıma uygun gelecek tarzda algılamaya ve yorumlamaya elverişlidir (Özbaydar, 1983). Artık seyircilere göre kendi takımlarının yenmekten, karşı takımın ise yenilmekten başka seçeneği olmadığı söylemine dayanan bu taraftar tutumunda bir yerde kaybedilmiş başarı, aşk, mutluluk, kazanç vb. hedeflerin futbol takımının başarısı aracılığıyla ama mutlaka telafi edilmesi düşüncesi yer almaktadır (Doğan, 1999). Bu yüzden aşırı sevgi, tutku ve bilgisizlik, günümüz insanının hislerine, kazanma arzusuna dur demesine engel olmaktadır. Bu durumda ortaya çarpık bir fanatizm çıkmaktadır. Böylece spor araç olmaktan çıkmakta, kazanmak için amaç olmaktadır (Erdem, 2000). Spor ortamında da seyirci ve sporcular açısından yüksek bir heyecan ve stres ortamı vardır. Bu ortam eğitim seviyesi düşük taraftar topluluklarını fanatizme itmek için bir tehlike alanı oluşturmaktadır. (Efe, 2001). Bu var olan heyecan ortamı sırasında çoğu zaman sporcuların, antrenörlerin, hakemlerin, seyircilerin ve spor adamlarının psikolojik durumları göz ardı edilmektedir. Buradan hareketle, yönetici kimliği olan hakemlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Yöneticiler fikir ileri sürme, planlama, organize etme, motive etme, haberleşme ve kontrol etme fonksiyonlarını yerine getirmenin yanında önderlik etme ve yol gösterme fonksiyonları da üstlenmiştir. Hakem ve antrenörler de tıpkı yöneticiler gibi belirtilen fonksiyonları maç içinde yerine getirerek, maçın ve sporcuların sevk ve idaresinde çok etkin bir rol oynamaktadırlar (İkizler, 2000). Bu bağlamda özellikle birebir sporcu temasının olduğu, zaman zaman istem dışı sert müdahalelerin gerçekleştirildiği, haksız kazanım elde edebilmek için hakemi yanıltmaya yönelik etik olmayan davranışların sergilenebildiği bir branş olan futbolda, sporcuların

spor ortamında empati kurma becerilerinin ne düzeyde olduğunun belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında bu araştırmanın amacı, amatör futbolcuların empatik eğilim düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesidir.

2.YÖNTEM

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın örneklem grubunu 2017–2018 sezonunda Adıyaman 1. Amatör Futbol Ligi'nde yer alan 3 amatör futbol takımından toplam 120 futbolcu oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve futbolcuların empatik beceri düzeylerini belirlemek için Erkuş ve Yakupoğlu'nun (2001) geliştirdiği "Spor Ortamında Empati Ölçeği" kullanılmıştır. Spor ortamında empatinin duygusal ve bilişsel yanına ilişkin 32 maddeden oluşan dört kategorili Likert tipi ölçek, ilk deneme uygulamasında 278 sporcuya uygulanmış ve analizler sonucu işlemeyen maddeler çıkarılarak 19 maddeye indirilmiştir. İkinci denemelik uygulama 242 sporcu üzerinde gerçekleştirilmiş ve analizler sonucu, 16 maddelik 2 faktörden (Sporda Tahmin ve Sporda Duygusal Empati) oluşan nihai ölçek oluşturulmuştur. Ölçeğin güvenilirliği kabul edilebilir düzeydedir.

2.3. Verilerin Analizi

Veri toplama işlemleri tamamlandıktan sonra elde edilen tüm veriler gerekli istatistiksel işlemlerin yapılması amacıyla hazır hale getirilerek SPSS 15.0 paket program kullanılmıştır. Verilerin analizinde Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve T-testi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmanın amacına uygun olarak yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sunulmuş ve değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Sporda Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Yaş	n	x	ss	sd	f	p
14-17 yaş	38	57,15	6,55	1,06	,308	,735
18-21 yaş	53	56,35	4,11	,565		
22veüzeri yaş	29	56,93	4,00	,744		
Toplam	120	56,75	4,96	,453		

Tablo 1 incelendiğinde futbolcuların sporda empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanların yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($t=,308$; $p=,735>0,05$).

Tablo 2. Sporda Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Sporcü Lisansı Yılı Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Sporcu Lisans Yılı	n	x	ss	sd	f	p
2-4 yıl	67	56,88	5,73	,700	,182	,834
4-6 yıl	39	56,79	3,70	,592		
6 ve üzeri yıl	14	56,00	4,29	1,14		
Toplam	120	56,75	4,96	,453		

Tablo 2 incelendiğinde futbolcuların sporda empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanların sporcü lisans yılı düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($t=,182$; $p=,834>0,05$).

Tablo 3. Sporda Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Kardeş Sayısı	n	x	ss	sd	f	p
2 kardeş	26	54,73	26	54,73	3,09	,049
3 kardeş	42	57,71	42	57,71		
4 ve üzeri kardeş	52	56,98	52	56,98		
Toplam	120	56,75	120	56,75		

Tablo 3 incelendiğinde futbolcuların sporda empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanların kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F=3,09$; $p<.05$). Bu farkın hangi test gruplarından kaynaklandığını anlamak için Benforroni analizi yapılmıştır.

Tablo 4. Sporda Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenin Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Benforroni Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Ortalama Zorluk	Standart Hata	Anlamlılık	95% Güven Aralığı Alt Limit	Üst Limit	
2 kardeş	3 kardeş	-2,98(*)	1,21872	,048	-5,9437	-,0234
	4 ve üzeri kardeş	-2,25	1,17306	,173	-5,0992	,5992
3 kardeş	2 kardeş	2,98(*)	1,21872	,048	,0234	5,9437
	4 ve üzeri kardeş	,733	1,01321	1,000	-1,7275	3,1945
4 ve üzeri kardeş	2 kardeş	2,25	1,17306	,173	-,5992	5,0992
	3 kardeş	-,733	1,01321	1,000	-3,1945	1,7275

Benforroni analizi sonucunda, 2 kardeş ($X=-2,98$) ile 3 kardeş ($X=2,98$) arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Sporda Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Eğitim Durumu	n	x	ss	sd	f	p
İlköğretim	22	57,18	4,17	,889	3,56	,016
Ortaöğretim	47	58,12	5,72	,834		
Lise	33	56,00	3,89	,678		
Lisans	18	54,00	4,43	1,04		
Toplam	120	56,75	4,96	,453		

Tablo 5 incelendiğinde futbolcuların sporda empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanların eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F=3,56$; $p<.05$). Bu farkın hangi test gruplarından kaynaklandığını anlamak için Benforroni analizi yapılmıştır.

Tablo 6. Sporda Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenin Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Benforroni Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Ortalama Zorluk	Standart Hata	Anlamlılık	95% Güven Aralığı Alt Limit	Üst Limit	
ilköğretim	ortaöğretim	-,94584	1,24409	1,000	-4,2853	2,3936
	lise	1,18182	1,32557	1,000	-2,3763	4,7400
	lisans	3,18182	1,53063	,239	-,9268	7,2904
ortaöğretim	ilköğretim	,94584	1,24409	1,000	-2,3936	4,2853
	lise	2,12766	1,09377	,325	-,8083	5,0636
	lisans	4,12766(*)	1,33493	,015	,5444	7,7110
lise	ilköğretim	-1,18182	1,32557	1,000	-4,7400	2,3763
	ortaöğretim	-2,12766	1,09377	,325	-5,0636	,8083
	lisans	2,00000	1,41117	,955	-1,7879	5,7879
lisans	ilköğretim	-3,18182	1,53063	,239	-7,2904	,9268
	ortaöğretim	-4,12766(*)	1,33493	,015	-7,7110	-,5444
	lise	-2,00000	1,41117	,955	-5,7879	1,7879

Benferroni analizi sonucunda, ortaöğretim ($X= 4,12$) ile lisans ($X= -4,12$) arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada Adıyaman 1. Amatör Küme Futbol Ligi'ndeki futbol takımlarında yer alan futbolcuların empatik eğilim düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya katılan futbolcuların, sporda empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanların yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Mutlu ve Diğ. (2014) yaptıkları çalışmada, sporcu öğrencilerin yaşları ile empatik eğilim arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucunu tespit etmişlerdir. Buna göre, yaş değişkeni ile empatik eğilim arasında bir etkileşim olmadığı söylenebilir. Bayam ve ark. (1995) yaptıkları çalışmada, tiyatro sanatçıları, psikiyatri dışı hekimler ve mühendislerin empatik beceri düzeyleri ile ilgili yaptıkları çalışmada, Aydın (1996) yaptığı çalışmada, empati kurma becerisini çeşitli değişkenler açısından incelediği çalışmada ve Sevimligül'un hemşirelerin empatik eğilim ve beceri düzeylerini incelediği çalışmada, Özcan (2012) hemşirelerin yaşı ile empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri isimli çalışma, mevcut yapılan bu çalışma ile paralellik göstermiştir. Şakar ve Şahan (2017) yaptıkları çalışmada, 16-18 yaş arasında olan voleybolcuların 22-24 yaş arasında olan voleybolculara göre empatik beceri düzeyleri yüksek çıkmıştır. Karabulut ve Pulur (2016) yaptıkları çalışmada, çim hokeyi sporcuların empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanların yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık tespit etmişlerdir. Bu araştırma bulguları mevcut araştırma bulgularını desteklemektedir.

Araştırmaya katılan futbolcuların, sporda empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanların sporcu lisans yılı düzeylerine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Mutlu ve Diğ. (2014) yaptıkları çalışmada, sporcu öğrencilerin spor lisans yılı ile empatik eğilim arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.. Şakar ve Şahan (2017) yaptıkları çalışmada, sporcu lisans yılı değişkenine göre voleybolcuların empatik beceri düzeyleri arasında farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Mevcut yapılan bu çalışma ile paralellik göstermiştir.

Araştırmaya katılan futbolcuların sporda empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanların eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Öztürk ve diğ. (2004) yapmış oldukları çalışmaya katılan bireylerin eğitim durumlarının ve mesleklerinin empatik yaklaşımlarını etkilemediğini ifade etmişlerdir. Bu araştırma bulgusu mevcut araştırma bulgusunu desteklemektedir.

Araştırmaya katılan futbolcuların sporda empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanların kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Arpacı ve Özmen (2014) yapmış oldukları çalışmada hemşirelik öğrencilerinin kardeş sayısı durumuna göre empatik eğilim puan ortalamalarının değiştiğini ve aralarında anlamlı fark olduğunu belirlemişlerdir. Küçükkaragöz ve diğ. (2011) ise yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin, kardeş sayısına göre empatik beceri düzeylerinde anlamlı farklılık olmadığı sonucuna varmışlardır. Benzer bir şekilde Köksal (1997) yaptığı çalışmada empatik beceriyle kardeş sayısı arasında anlamlı düzeyde fark olmadığını ifade etmiştir. Bu araştırma bulgular mevcut araştırma bulguları ile çelişmektedir.

Sonuç olarak, Adıyaman 1. Amatör Küme Futbol Ligi'ndeki futbol takımlarında yer alan futbolcuların empatik eğilim düzeyleri ile yaş ve sporcu lisans yılı değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca futbolcuların empatik eğilim düzeyleri ile kardeş sayısı ve eğitim durumları değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Açıkada, C. & Ergen, E. (1990). Bilim ve Spor, Tek Ofset Matbaacılık, Ankara.

Adler, A.(1993). Psikolojik Aktivite, Çev: Belkıs Çorakçı, Say Yayınları, İstanbul.

Arpacı, P, & Özmen D. (2014). "Hemşirelik Öğrencilerinin Özgecilik ve Empatik Eğilim Düzeyleri ve Aralarındaki İlişki", Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi, 11 (3): 51-57.

Bayam, G.; Simsek EU. & Dilbaz N. (1995). "Üç Farklı Meslek Grubunda Empatik Beceri

- Düzeylelerinin Karşılaştırılması”, *Kriz Dergisi*, 3(1-2): 182-184.
- Doğan, İ. (1999). “Türk Futbolunda Potansiyel İstanbul Ruhu ve Şiddet”, *Düşünen Siyaset Aylık Futbol Dergisi*: 73.
- Dökmen, Ü. (2008). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Dökmen, Ü. (2006). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, 35. Baskı, Sistem Yayıncılık, Ankara.
- Olçay Karabulut, E. & Pular, A. (2016). “Üst Düzey Çim Hokeyi Sporcularının Empatik Eğilim Düzeylerinin Farklı Değişkenler Bakımından İncelenmesi”, *Niğde University Journal of Physical Education And Sport Sciences*, 10 (1): 51-58.
- Efe, M. (2001). “Yazılı Basında Futbol Fanatizmi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor A.B.D., Malatya.
- Eisenberg, N.; Holmgren, AR. & Fabes, AR. (1998). “The Relation of Children’s Situational Empathy-Related Emotions to Dispositional Prosocial Behavior”, *International Journal of Behavioral Development*, 22(1): 169-193.
- Erdem, S. (2000). “Fanatik Olmamak”, *İstanbul Üniversitesi Spor Dergisi*, (3): 7.
- Erkuş, A. & Yakupoğlu, S.(2001). “Spor Ortamında Empati Ölçeği (Sem) Geliştirme Çalışması”, *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 12 (1): 22 -31.
- Hoffman, ML. (1990). “The Contribution of Empathy to Justice and Moral Judgment, In: Esinberg N, Strayer J. (Editors), *Empathy and Its Development*, Cambridge University Press, New York.
- İkizler, H.C.(2000). *Sporla Sosyal Bilimler*, Alfa Basım Dağıtım, İstanbul.
- Kasatura, İ.(1998). “Okul Başarısından Hayat Başarısına Başarıyı Yaratan Ya da Engelleyen Etmenler”, *Altın Kitapları*, İstanbul.
- Küçükkaragöz, H.; Akay, Y. & Canbulat T. (2011). “Bir Grup İlköğretim Öğrencisinin Bazı Psiko-Sosyal Değişkenlere Göre Empatik Beceri Düzeyleri”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 88-100.
- Mutlu, TO.; Şentürk, HE. & Zorba, E. (2014). “Üniversite Öğrencisi Tenisçilerde Empatik Eğilim ve İletişim Becerisi”, *International Journal of Science Culture and Sport*,: 129-137.
- Özbaydar, S. (1983). “İnsan Davranışının Sınırları ve Spor Psikolojisi”, *Altın Kitaplar Yayınevi*, İstanbul.
- Özcan, H.(2012). “Hemşirelerin Empatik Eğilim ve Empatik Becerileri: Gümüşhane Örneği”, *Yüksek Lisans Tezi*, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Öztürk Kuter, F. (1997). “Üniversite Gençliğinin Futbolda Takım Tutma Durumlarının Karşılaştırılması”, *1. Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu*, 51, Mersin.
- Öztürk, F.; Koparan, Ş.; Haşıl, N.; Efe, M. & Özkaya, G. (2004). “Antrenör ve Hakemlerin Empati Durumlarının Araştırılması”, *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1):19-25.
- Rogers, CR. (1983). “Empatik Olmak Değeri Anlaşılmamış Bir Varoluş Şeklidir”, *Akkoyun F. (Çev). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1): 103-121.
- Sevimligül, A. (2002). “Hemşirelerin Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeylerinin İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Ünal, C. (1972). “İnsanları Anlama Kabiliyeti”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5: 3-4.